

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — **Előfizetési ár** egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — **Hirdetések** díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknál 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű **közlemények** a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

Mennyiben fenyegeti lelkészhiány hazai prot. egyházunk jövőjét?

Egyházunban két-három év óta, azon aggasztó panasza hallatszik, hogy a theol. pályára évről-évre kevesebben lépnek, és hogy hazai prot. egyházunk maholnap nem lesz képes valamennyi gyülekezeteit lelkészekkel ellátni.

E fenyegető bajt a dunamelléki ref. egyházkerület gyűlése már 1873-ban, jegyzőkönyvének 55-dik száma alatt, jelezte s annak elhárítására a convent figyelmét fel is hívta.

A még ugyanazon évben megtartott conventnek tárgyszerűszozatában már ott van: „a lelkésznevelendék létszámának csökkenéséből származó bajelőorvoslása;“ és bár ezen tárgybán érdemleges tanácskozás nem tartatott, de az, a jegyzőkönyv 29-dik száma alatt, a több függőben maradt kérdésekkel együtt, a következő konventre előjegyeztetett.

Legközelebb pedig a múlt év őszén a prot. egyesület körében „a theologusok számának megapadásáról“ felolvasás is tartatott, melyben hasonlóan tény gyanánt azon közhiedelmű nézet fogadtatik el, hogy nálunk az egyházi pályára lépők száma aggasztólag fogy.

Minthogy azonban még eddigelé sem egyesek, sem testületek nem kísértették meg, statistikai adatok alapján, e fenyegető baj valódi mérvét és mibenlétét kideríteni; pedig, nézetem szerint, a kedélyekre nyommasztóbb a helyzet homálya, mely a bajt csak sejteti, de valódi concret alakjában szemléltetni nem hagyja, mint maga a baj egész komoly nagysága, ha az már minden ízében felismerve van: ez indított engem arra, hogy magamnak és másoknak is tájékoztatására, biztos statistikai adatok alapján, megkísértsem azon kérdés körüli nyomozódást, hogy mennyiben fenyegeti lelkészhiány hazai prot. egyházunk jövőjét? úgy vélekedvén, hogy helyes diagnosis folytán, lehet biztosabb siker reményével a gyógy mód felett is határozni. ¹⁾

¹⁾ Nem mulaszthatom el itt hálás köszönetemet nyilvánítani hazai prot. egyházunk mélyen tisztelt püspökeinek és theol. igazgató tanárainak azon szivességökért, hogy a kért statistikai adatokat számomra megküldeni méltóztattak. F. L.

Melyrenézve először a reformált, azután az ág. hitv. ev. egyház idevágó statistikai adatait kívánom csoportosítani; és úgy fogok azoknak alapján, a kérdés lényegére vonatkozólag, néhány megjegyzés tételébe bocsátkozni.

A) A ref. egyház.

I. A legújabb adatok szerint, a hazai ref. egyházban:

Egyházkerületenként	Összes lélekszám	Anyagyülekezetek száma	Rendes lelkészek száma	Segédlelkészek száma
Dunamelléki	315074	247	248	73
Dunántuli	221406	286	284	30 ³⁾
Tiszáninneni	228164	354	345	69
Tiszántuli	796943	562	576	76
Erdélyi	324083	555	564	— ⁴⁾
Összesen:	1,885,670	2004	2017 ²⁾	248

E szerint az összes hazai ref. egyházban 934 lélekre esik egy lelkész, egyházkerületenként pedig: az erdélyiben . . . . . 575, a tiszáninneniben . . . . . 661, a dunántuliban . . . . . 778, a dunamellékiben . . . . . 1270, a tiszántuliban . . . . . 1383 lélekre.

Segédlelkész, a négy egyházkerületben levő, összesen 1453 rendes lelkészt véve fel, esik minden hat lelkészre egy. ⁵⁾

Jegyz. 2) Némely egyházkerületben kevesebb a rendes lelkész, mint az anyagyülekezet; mert több anyagyülekezet már csak helyettes lelkészt bír tartani. Viszont némely egyházkerületben több a rendes lelkész, mint az anyagyülekezet; mert a népesebb gyülekezetekben egynél több rendes lelkész van. F. L.

Jegyz. 3) A névtár kiadásakor még 35 segédlelkész volt most már csak 30 van. F. L.

Jegyz. 4) Az erdélyi egyházkerületben nincsenek segédlelkészek. Ott csak egy lelkészvizsga van; a vizsgát sikerrel kiállott lelkészjelöltek azonnal rendes lelkészekül bocsátatnak ki. A többi egyházkerületbeli segédlelkészeknek tehát Erdélyben a theológiát végzett u. n. hitjelöltek felelnének meg; de ezeknek létszáma felől statistikai adatom nincs. F. L.

Jegyz. 5) Ez nem úgy értendő, mintha a négy egyházkerületben minden hatodik lelkésznek segéde volna; mert a fel-

Rendes lelkész meghal, tíz évi átlagot véve fel, mindaz öt egyházkerületben évenként összesen 55, tehát $2\frac{3}{5}\%$; vagy is 37 rendes lelkészre tehető évenként egy halott. Minthogy pedig a rendes lelkészek közül koronként egyesek nyugalomba vagy más pályára is lépnek; ezeknek számát évenként legfeljebb 10-re tehetvén: az egész hazai ref. egyházban, minden évben, középszámítás-sgl, üresedésbe jön 65 lelkészi állomás.

Hogy tehát hazai ref. egyházunk lelkészhiányt ne lés-sen, csak az kívántatik, hogy az 1-ső lelkészvizsgára jelentkezőknek, vagy az ugynevezett neoprocendenseknek létszáma minden évben megüsse legalább is a 65-öt.

Most van a négy egyházkerületben 248 segédlelkész. Ez azon négy egyházkerületben, ott a lelkészi hivatal üresedés számát évenként 50-re tehetvén, minden további szaporulat nélkül, majdnem öt évi szükségletet fedez. Azonban nem volt eset rá, hogy akár a négy egyházkerületben, akár Erdélyt is ideértve, az összes hazai ref. egyházban, a segédlelkészek létszáma a neoprocendensek által évenként legalább annyival, ha nem többel, ne szaporodott volna, mint a mennyivel az a támadt lelkészhivatali üresedések által megfogyott.

Ugyanis: ha a négy egyházkerületből az első lelkészvizsgára jelentkezteteket, az erdélyi egyházkerületből pedig, ott sajátképeni segédlelkészek nem levén, a statisztikai adat kiegészítésül a lelkészhivatalra kibocsátottakat vesszük fel az egész hazai ref. egyházban:

A neoprocendensek száma volt:

1859-ben 1) 84; 1861-ben 80; 1870-ben 99; 1871. 89; 1872-ben 87; 1873-ban 74; 1874-ben 75; — tehát még a két utolsó, legszigorubbnak mondható évben is jelentékenyen több 65-nél, és így a valódi szükségletnél, amennyi t. i. a segédlelkészek közül, az egész hazai ref. egyházban évenként rendes lelkészi alkalmaztatást nyer.

Csak a dunamelléki ref. egyházkerületben fordult elő egy párszor eset, hogy az első lelkészvizsgára kevesebben állottak elő, mint a hány lelkészhivatal üresedésbe jött; 2) ezen egyházkerület aggodalma is kevésbé lett volna nyugtalanító, ha ugyanakkor rendelkezésre áll-

vett 248 segédlelkész közül többen gymu. tanárok, tanítók, nevelők, akademikusok vagy helyettes lelkészek, hanem mindnyájan a kápláni, némely részben a 2-ik lelkészvizsgát is letévén, segédlelkészi jellemmel bírnak és várják a rendes lelkészi meghívást. A dunamelléki egyházkerület 73 segédlelkésze közül is segédlelkészi minőségben sajátképen csak 34 van alkalmazva.

F. L.

Jegyz. 1) A 70-es éveket mind felvettem; de a megelőzőt két évtizedből, összehasonlithatás alapjául, elégnek véltem csak egy-egy évet venni fel.

F. L.

Jegyz. 2) 1873-ban, mikor egészen rendkívülig összesen 14 lelkészállomás volt ürességben 11 halál, 3 lemondás által, — az első vizsgára csak 4-en jelentkeztek; ugyanannyian 1874 tavaszán is, de ősszel már újra 7-en.

F. L.

nak a többi egyházkerületek e nembeli statisztikai adatai, melyekből kitűnt volna, hogy ugyanakkor a testvéregyházkerületekben, főleg a tiszáninneniben, a neoprocendensek száma az ottani szükséglethez képest fölösleges is volt; és ha tekintetbe vétetik, hogy sokan az 1-ső lelkészvizsgát más egyházkerületben téve le, jönnek ide, és pedig örömet segédlelkészi alkalmaztatásra.

A gondviselésnek bölcs intézkedésére mutat, hogy ugy az anyagi, mint a szellemi termelés mezején, az egy helyen előálló fölöslegnek épen a más helyen mutatkozó hiány felel meg s összefüggő egyetemes áttekintés mellett rendszeren azon megnyugtató meggyőződést szerezhetjük, hogy ugy a természeti, mint az erkölcsi világban, az egyes részekben szemlélhető visszasság mellett is, mindenütt egészben véve, arány és összhangzat uralkodik. A dunamelléki egyházkerületben a neoprocendensek számapálya épen a többi egyházkerületek kápláni fölöslegének megfelelőleg, a természet bölcs rendje szerint, annak felhasználására szolgált.

Épen ennél fogva a dunamelléki egyházkerület a rá nézve legszigorubb években sem szenvedett sem káplánokban, sem rendes lelkészekben fogyatkozást; sőt azt hiszem, hogy az, ha csakugyan valaha komolyan fog jelentkezni, még az itteni neoprocendensek számának további apadása mellett is, elébb lesz más, s nevezetesen azon egyházkerületekben érezhető, melyekben 5—700 lélekre esik egy lelkész, mint a dunamelléki egyházkerületben.

Most még, mint kimutatám a neoprocendensek összes száma évenként bőven, sőt fölösleggel kiadta a hiánytalan fedezésére megkívántatott szaporulatot. S ez az oka annak, hogy a segédlelkészek száma, az évenkénti szaporulat fölöslege folytán, meg is van torlódva.

A négy egyházkerületben ugyanis a segédlelkészeknek mostani 248 létszáma helyett, évi szaporulatul nem többet véve fel, mint 50-et, a mire pedig mostanában még csakugyan biztos kilátás van, — a lelkészi állomások üresedéséhez képest teljesen megfelelő volna csupán 200 segédlelkész. Ekkor is minden segédlelkészre, középszámítás-sal, átlagosan véve, négy egész évi szolgálat esnék a rendes lelkészi állomásba juthatásig. Midőn pedig most a négy egyházkerületre 248 segédlelkész esik s az évi szaporulat legalább az eddigi tapasztalat után, 50-nél jóval többre tehető: egy-egy segédlelkészre középszámítással hat évi káplánkodás esik. Ez középszámítási időnek hosszú is. Hosszu főleg most, midőn az ifju nemzedékben az önállósági vágy oly korán fejlik ki. És hosszú, különösen nálunk az egyházi pályán, melynek, a nagyrészben szerény, sőt mostoha javadalmazás mellett, egyik előnye abban állana, ha rajta nem oly hosszú és bizonytalan várakozás után lehetne czélt érni.

Azonban itt ismét azon kérdés merül fel, hogy ha a neoprocendensek eddigi száma megnyugtató is, vajjon theol. intézeteink népességem nem mutat-e oly csök-

kenést, mely miatt a segédlelkészek számának apadása is, rövid időn, aggasztólag bekövetkezik?

Lássuk tehát:

II. hazai ref. theol. intézeteink statisztikáját

A jelen folyó iskolai évben van theologus tanuló:

a) Pápán	az 1-ső osztályban	7.	—	valamennyiben	28,
b) Pesten	"	12,	—	"	37,
c) Patakon	"	27,	—	"	80,
d) Debreczenben	"	24,	—	"	79,
e) Nagy-Enyeden	"	11,	—	"	50,

Összesen az 1-ső oszt. 81, — valamennyiben 274.

Ha már az összes theologus tanulók idej létszámát a korábbi évekkkel egybe hasonlítjuk: 187¹/₄-től kezdve tagadhatlanul folyvást, még pedig elég jelentékeny apadással találkozunk. Nevezetesen a nevezett öt intézetben a theologus tanulók összes létszáma volt:

1871-ben 389, 1872-ben 339, 1873-ban 303, 1874-ben 282, — és e folyó 1875-ben tesz az 274-et.

Tehát az öt év alatti apadás 115, vagy valamivel több, mint 29¹/₁₀.

Ezen apadás valódi súlyának meghatározására nézve azonban, vegyük figyelembe:

1) hogy a theologusok összes létszáma az 1870 év előtti panasztalan időben sem állott mindég a 389 szám magaslatán. 1861-ben 349, — 1859-ben pedig csak 305 volt összes theologusaink létszáma; halott akkor még a gymn. tanári pályára is nagyrésztben theol. intézeteinken keresztül vezetett az út; most pedig már a szakpályák rendszeresebb elkülönítésével, a tanári pályára készülők, a theol. intézetek kikerülésével, mehetnek egyenesen, és mennek is a tanárképezdén át a tanári pályára. A 389 tehát nem azon szám, melyhez a szükséglet valódi mérvét szabnunk kellene; a mint hogy ha a létszám folyvást azon magaslat körül marad, a szaporulatot nem is lett volna képes egyházunk feldolgozni; sőt annak egyenesen apasztásáról kellett volna gondoskodnia. Mert

2) az évenkénti lelkészi hivatalüresedések száma hazai összes ref. egyházunkban 65 levén, ha theol. intézet ink ennek megfelelő rajtbocsátanak ki az egyházi pályára és vesznek fel az első osztályba: ekkor az arány helyes s a komolyabb aggodalom alapja magától elesik. Már pedig, ha a theologus tanulóknak csak idej létszámát, a 274-et vesszük is fel, négy évi tanfolyamot számítva a theol. pályára: egy-egy osztályra még mindég 68¹/₂ theologus tanuló esik, — a mi még a feltehető halálesetek és pályaelhagyások mellett is, a szükségletnek meglehetősen megfelelő arányszámot ad ki.

De mondhatják sokan: ki kezekedhetik afelől, hogy a theol. ifjak megindult létszám-apadása a jelen évi foknál már megállapodik? pedig csak néhány év kell s az apadás további folyama mellett azonnal jelentkezni fog a lelkészhiány rémületes ábrázata!

Ez megeshetik; mert nem tartozik a lehetetlenségek közé. Itt az előre be nem látható viszonyok alakulásától és hatalmától

*) Jegyzet. 1. Ezen számba ninesenek befoglalva azon pályavégzett theologusok, kik részint tanítókul vannak ideiglenesen alkalmazva, részint rektóriára várakoznak, holott ezeknek száma 18-at tesz. Meglehet a többi intézetekben is vannak ily pályavégzett s rektóriára várakozó theologusok. — ami aztán a kitüntetett számarányt még kedvezőbbé teszi. F. L.

függvén igen sok, bárkinek is csak hozzávetései lehetnek, de nem biztos számítái.

Nekem azonban e részben nem csekély megnyugtatósomra szolgál azon tapasztalati tény, hogy az emberi társadalom, mint ha csak egy élő szerves lény volna, a munkafelosztás elvének egy láthatatlan felsőbb kéz általi irányzásánál fogva, valódi tényleges szükségének fedezéséről rendesen minden irányban gondoskodik s azt hiszem, a társadalomnak ezen erkölcsi ereje s a bölcs gondviselés intéző befolyása nem fogja magát egyházi életünk terén sem megtagadni.

És ezen hiedelmemben erősít azon jelenség, hogy már az első évi theol. tanfolyammal, most második évre járólaga, a népesedési viszonyok kedvezőbb alakulása tapasztalható, a miből az összes theol. tanulók létszámának jövő emelkedését is bizony következtethetjük. Ugyanis az első évi theologusok összes száma volt:

1871-ben 97, 1872-ben 86, 1873-ban 72, s már 1874-ben 78, 1875-ben pedig 81: tehát itt a sajátképeni apadás csak 187³/₄-ig tart, a mikor már az emelkedés határozott folyama indul meg. Azonban az 1-ső évi osztály népességének 187³/₄-ig tartott folytonos apálya, a dolog természete szerint, kellett, hogy kihasson még ez évben is s tán ki fog hatni a jövőben is, az összes létszám csökkenésére; valamint másrésztől, az első osztály népességének már második évre járó emelkedése, ha csak a mostani állásponton marad is, egy pár év után, okvetlenül maga után fogja vonni az összes létszám emelkedését.

Az első osztály idej népessége már teljesen megnyugtató. Mert bár az 1861-dik év 128 első évi theologust mutat fel, de 1859-ben azoknak száma csak 82 volt, a nélkül, hogy az panasza és aggodalomra adott volna okot. S valóban midőn a hazai összes ref. egyházban a lelkészhiatali üresedés száma 65: az első évi theol. tanfolyamon, bármily eshetőség számításbavétele mellett, a szükségletnek nagyon megfelelő létszám 75—80 tanuló. Ez pedig már tavaly sem hiányzott; ez idén pedig egyenesen túlhaladva is van.

És itt már bizvást átmehetnék az ág. hitv. ev. egyház statisztikai adatainak csoportosítására: de előbb még az eddig mondottakkal összefüggőleg, egy tekintetet vetek a nevezett egyes theol. intézetekre.

Valamint a theologusok összes létszáma 1870 től kezdve általában apadt: ugy ezen apadás mindegyik theol. intézetünk népességén is kisebb-nagyobb hullámmással tapasztalható volt. Ezt bár az adatokkal rendelkezem, évről-évre kimutatni nem tartom szükségesnek: de a csökkenés mértékének kitüntethetése végett álljon itt ezen rövid összehasonlító táblázat:

Theol. intézet	A tanulók összes létszámának		Az 1-ső évi theol. létszámának 1870—1874-ben		idei állása
	magaslata a folyó 70-es években	idei állása	magaslata	alantja (minimum)	
Pápa	47	28	10	5	7
Pest	42	37	15	6	12
Patak	113	80	24	19	27
Debreczen	119	79	31	21	24
Nagy-Enyed	72	50	21	12	11

Miután a folyó 70-es években a theol. tanulók összes létszámának fogyása, mint valamely veres fonal, különbség nélkül mindegyik iskolánkon keresztül húzódik: ebből iskoláinknak megnyugtatósára, világosan kitűnik, hogy annak oka nem egyik

*

vagy másik iskola helyi viszonyaiban, bel- vagy küléletében, hanem egészen az iskola körén kívül eső egyetemesebb érvényű tekintetekben keresendő.

De kedvező kilátásra batorít, hogy az 1-ső éves theologusok létszáma, már két év óta, határozott emelkedést mutat; és hogy ezen emelkedés már ez idén, Nagy-Enyedet kivéve, minden iskolákon meglátszik. E jelenség is bizonyítja azt, hogy az idők és viszonyok úgy kedvező, mint kedvezőtlen hatásában rendszeren az egésznek minden része osztozik.

Hogy a nagy-enyedi iskolában, az 1-ső éves theologusok létszámánál még az emelkedést ez évben sem tapasztaljuk: ennek okát sem vélem az iskola helyi viszonyaiban, bel- és küléletében, hanem egyenesen az iskolán kívül eső körülményekben kereshetni. Különben úgy látjuk, hogy az időnek kedvezőbb befolyása is rendszeren egy helyen korábban, más helyen később szokott érvényesülni. Így p. o. Pesten is még a múlt évben apadás volt az 1-ső osztály népességénél s az emelkedés csak ez évben következett be. Valószínűnek tartom, hogy a kedvező fordulat az első osztály létszámára nézve, Nagy-Enyeden is rövid időn bekövetkezik. És ha be nem következnek, vajjon ekkor az apálnak egyenesen maga Nagy-Enyed volna-e okául tekinthető? Én ezt távolról sem merném állítani. Igaz, hogy az erdélyi theol. intézet kérdése felett forrongó ismeretes mozgalom a theol. tanulók létszámának emelkedésére nézve kedvező befolyással nem lehetett: de nézetem szerint, az apály főoka ott rejlik, hogy az erdélyi ref. egyházkerületben aránylag igen sok csekély javadalmu lelkészségek levén, e miatt az erdélyi theol. tanulók egyrésze már a tanpálya kezdetén vagy folyamán jobb jövő reményében, inkább a magyarországi theol. intézetekbe vándorol. ¹⁾

A kitanulás olcsósága, az iskolai jótétemények sokasága is még magában véve nem eléggé hódító a theol. tanulókra nézve, hanem az, ha az ifju remélheti, hogy pályája végeztével méltányos javadalmu állomásba jut.

Ez igazságot bátor vagyok mindazok figyelmébe ajánlani, kik azt vélik, hogy a semináriumok jótétemény-gazdagsága, mi azt hiszem, Nagy-Enyeden sem hiányzik, már magában véve elegendő az egyházi pályának a szükségelt állomány biztosítására. Elismerem, hogy az egyháznak a semináriumok jótéteményeinek szaporításáról s ez által a theol. ifjak kitanulásának lehető könnyítéséről gondoskodnia kell: de legyenek csak a lelkészi állomások kellőleg javadalmazva, akkor még a kitanulás költségesebb volta mellett is lesz theol. tanulónk elég számmal; mint lesz tanítóképezdei növendék, ingyenes ellátás nélkül is, elegendő, mihelyt a tanítók jobban lesznek díjazva. — Az egyházi pályának a kellő népesség biztosításának kérdését véglegesen nem annyira theol. intézeteink, mint gyülekezeteink oldhatják meg.

(Folyt. következik.)

Filó Lajos.

I R O D A L O M.

(Könyvismertetés.)

Zur Existenzfrage

der evangelischen Landeskirchen in Deutschland. Von einem süddeutschen Theologen. Preis. 10 sgr. Basel, 1875. Bahnmaier's Verlag (E. Detloff.)

Mint az olvasó a czimből láthatja, nevezett röpirat inkább a német evang. egyház létkérdésében szól; azt hiszem azonban,

*) Jegyz. 1. Nagy-Enyednek idei népessége különben kedvezőbb így is, mint volt az 1859-kí, a midőn az összes theologusok létszáma 45-öt, az 1-ső évié 5-öt tett.

hogy nem lesz helyén kívüli és felesleges, ha mi is közelebből megismerkedünk ez érdekes ki-röpirattal, annyival is inkább, mert napjainkban sehol sem uralkodik nagyobb tájékozatlanság és bizonytalanság, mint épen e téren. Kísérjünk tehát figyelemmel minden szót, amely ez ügyben részünkre utmutatóul szolgálhat.

Anonym szerző ugylátszik úgy a württembergi, mint bajor és porosz egyházak szervezetével meglehetősen ismerős s így iratában nemcsak pusztán ide a l i s utakon halad, hanem a dolgot saját tapasztalásból merítve, mutatja ki azon utakat és módokat, melyek már a német nemzeti egyház tökéletesebb és biztosabb fentartásához vezethetnének. Inkább egészséges, mint igazságos értelem jellemzi s hatja át ez iratocskát; de az a l a k r a nem sok súlyt fektet, mert ez szerinte a valódi lelket, a tiszta s z e l l e m e t, soha ki nem pótolhatja.

Mint látszik anonym, nem csak hogy nem barátja az u n i ó - n a k, de annak határozott ellensége is; különösen pedig az aféle uniónak, amely Poroszországban létrejött. Könyvismertető maga sem nagyon rokonszenvezik az uniónak oly nemével, amint az Poroszhonban megvalósítást nyert; de nem helyeselheti szerző azon eljárását, hogy csak nem már félszázaddal ezelőtt elmúlt eseményeket itt ismét feszegetni kezd. Hagyjunk fel az aféle események felemlítésével, melyek az unió kivitele alkalmával Siléziában létrejöttek. Elég szomorúak biz azok, de ezért kár volna a mostani német egyháznak legkisebb szemrehányást is tenni.

A bevezető beszédben azon véleménynek ad kifejezést, mely Németországban akkor uralkodott, midőn a frankfurti parlament a „s z a b a d e g y h á z, s z a b a d á l l a m b a n”-féle dicső eszmét birodalmi törvénynyé is emelni, épen nem lett volna felette idegen. Ma már azonban egészen megváltozott a dolgok helyzete; az eféle eszmék ma már ott álmok országába vannak száműzve. Magok az ultramontán katolikusok is örömmel karolták fel annak idejében ez eszmét (1848); míg nem Döllinger kimutatta, hogy hova vezetne Némethonban az egyháznak az államtól teljes elszakasztása.

Miután szerző bíráltilag megvilágítja, hogy miért tartatlan a jelenlegi egyház szervezet: kimutatja azt is, hogy mik volnának már azon alapok, melyeken működve, a német nemzeti egyház fentartása jövőre is biztosítva lenne.

A legelső és legfőbb, a mi már teendő lenne: az e g y h á z i ö n t u d a t minél erősebb felébresztése, de épen nem demokratikus alapon, hanem valódi keresztyéni értelemben (pag. 15.); amennyiben az egyház iránti közönyösség sehol sincs oly siralmas állapotban, mint épen Némethonban. A protestantenvereinelemek e közönyösséget annak tulajdonítják, mert az orthodox egyházi beszéd nem ízlik a felvilágosodott(?) német népnek. Szerző azonban ez állítást határozottan visszaveri s példákkal mutatja ki, hogy míg a kötelességeket hűen érző s ennelfogva hivatásukért lelkesülni is tudó orthodox lelkészek templomai telve vannak; addig a modern lelkészek üres falaknak kénytelenek az ujtant hirdetni. Exempla sunt in promptu (pag. 15.) Az egyház iránti érdek felébresztésére azt különösen nyomatékkal ajánlja, hogy a lelkészek tartsanak hetenként tudományos és gyakorlati felolvasásokat; különösen pedig oly tárgyuakat, a mik által az egyház iránti érdekelttség minél inkább felkeltethetik. Valóban felette helyes gondolat! Nézzük csak Skóciát, Angliát vagy Amerikát. Ez országok-

zőbb így is, mint volt az 1859-kí, a midőn az összes theologusok létszáma 45-öt, az 1-ső évié 5-öt tett.

ban az ilyféle felolvasások napi renden vannak s a melyek, hogy mily óhajtott gyümölcsöket hozhatnak, mutatja az egyháznak ez országokban nagyszerű és dicső állapota. Nem ártana ha ezt mi magyarok is komolyan figyelembe vennők; mert az eféle nálunk csaknem teljesen terra incognita, különösen pedig minálunk reformátusoknál. Jobb lenne tehát nekünk is, a helyett, míg a dogmák, confessiók stb. ellen agítálunk s e czélból pasquillokat irogatunk, egyleteket alkotunk, az eszközök után nézni, a melyek által, a nálunk mindinkább sajnosabban növekedő vallásbeli közönyösségen segitenünk lehetne. Különben legyen bár még egyszer oly idegenszerű is s hangozzék bár felette különösnek, de én ki merem mondani: hogy e közönyösség nem épen népünkben keresendő, hanem sokkal inkább valahol másutt. . . . Először nyuljunk saját kebelünkbe s aztán itéljünk s akkor ítéletünk egészen másként fog hangzani. Mi magunk tanuljunk meg az egyházért többet tenni és áldozni!

Szerző ugyancsak erősen hiszi, hogy az eféle felolvasások által a theologusok számának apadásán is segíteni lehetne, amennyiben több zsenge ifju kebelben érdekltséget lehetne kelteni azon pálya iránt, amelyet különben másként soha sem tanulhat megismerni s így kedve sem lehet arra lépni.

A leendő lelkészek kiképzését szerző, részben az egyetemeken, részben pedig az egyes semináriumok által akarja teljesíteni. Az egyetemi képzettség, mint Svédhonban, csak is azok számára volna fentartva, kik nagyobb talentummal vannak megáldva s kik aztán hivatva lennének a magasabb egyházi hivatalok viselésére is (pag. 35). A seminariumban aztán inkább a gyakorlati kiképzetésre lenne a főszűkület; itt kellene már a népszámára annyira szükséges praktikus lelkészeket nevelni. Különben is ne feledjük el, hogy nem minden theologus ifju van arra képesítve, hogy az elméleti theologiai tudományok mindazon nemét átérthesse, melyet pedig a mostani egyetemi rendszer mindenkitől kivétel nélkül megkövetel. Gyengébb tehetségű ifjak mindenik pályán találkozhatnak. A philologok közt is meg van a klerus minor és major. Ez tehát nem válhatnék szégyenére a theologus ifjunak sem. (pag. 35). Az egyetemi képzettséget azonban az egyház nem nélkülözheti, különben sektává alacsonyodik le, a semináriumi képzettség tehát csakis olyanok számára lenne fentartva, kik az egyetemeken pályájukat csakis nagy nehézséggel végezhetnék be.

Az érdekes kis iratocská hátralevő részében az egyetemes zsinatok mikénti szervezési és tartási módját adja elő.

Bárha e röpirat minél több olvasóval találkozónék!

M. F.

M e g j e l e n t :

(Angol irodalom) „**The Paraclete** . . . by Joseph Parker D. D. London. 1875. 8r. ára 6 frt.“ „A Parakletos: értekezés a Szentlélek működése és személyiségéről vonatkozással a folyó vitákra.“ Tartalma: I fejtegetési és bizonyító rész. Személyiség és nyilatkozás. Történelmi menet a szellemiség felé. Az ihletés mint tanczikk, s az ihletés mint tény. A Krisztus életrajzának ihletése. A Szentlélek, mint szentírás magyarázó. A megnyugtatónak működése. A Szentlélek meggyőző munkája. Ujjászületés. Pünköszt. A szellem bizonyossága. Az emberi szellem határolva az emberi test által. A Szentlélek ajándoka, mint az evangéliom tetőzése. A Szentlélek csodái. Szentség. Esetleges bizonyosság. II. Ítélet és vitázati rész. Mellék szellemi érv. Anyag és szellemelvűség. Szellemi szerv. Zárzó. Szerző Parker hittudor s az

„Ecce Deus“ mű írója. A rnot Wilmos skót híres lelkész így ajánlja: „Értékes könyv, érvei erősek, hangja, iránya kellemes. Bár vitámú azon pontról, hol hittan és bölcsészet érintkeznek, mégis Istennek a Krisztusban nyilatkozott szeretete van benne felmutatva, s megrovása minden testvérietlenségnek és gögnek. A mű 2 részből áll, az első, a nagyobb, a szentírás tanát adja a Szentlélekről bölcsészeti alakban ugyan, de hitbuzgóság és kezzel hozza lángolásba a szívet. A 2-ik rész az Isten és kijelentés, lélek és halhatlanság mellett hoz érveket az anyagelvűség legujabb és leghatásosabb szóvivői ellen.“ — Dickenson theologiai évnegyedes folyóiratában így szól: „A könyv igen értékes kifejtése és védelme annak a mi legmélyebb keresztyén bölcsészetnek nevezhető.“

„Magyar protestáns egyházi és iskolai Figyelmező.“ Szerkeszti és kiadja Révész Imre Debreczenben; VI. évf. IV. füzet, 1875, április. 166—208 ll. Tartalma: Néhány szó a bibliafordítás kijavításáról, Révész Imre; előadja fővonásokban a német, helvét, angol és amerikai prot. hitfeleink eljárását a bibliafordítás javítása ügyében, miből kitűnik, hogy a magyar prot. egyület eljárása példanélküli, bírálaton alóli. E cikk komoly figyelmébe ajánlható minden gondolkodó prot. embernek. — Mi szerintünk is a bibliafordítás és kiadás nem igazol senkit, ha másként a biblia tekintélyét megingatja. A koránt is lefordíthatja valamely orientalista hittanár, még ezzel muhamedánságát nem igazolja. 2-ik cikk: Adalék Apáczai Csere János életéhez Szinnyi Gerzsonról. — Egyháztörténelmi tárcza: Paksi Szatmári István debreczeni hittanár éneke 1751. a magyar ref. egyház azon korbéli üldöztetéséről, 100 versszak, közli Szerkesztő. Felirat II. Rákóczy Ferenczhez prot. ügyben, közli Liskai József. Eredeti levél Dr. Heiszlertől a pesti bibliafordítás tárgyában. — Egyházi krónika: Poroszország, Anglia, Helvétzia, Hollandia, Ausztria, Északamerika nevezetesebb és érdekesebb egyházügyi mozzanatairól. Különfélék. Könyvészet.

S Z E M L E.

a) Belföld.

A tiszántuli reformált egyházkerület közgyűlése, ápr. 15—18 napjain.

III.

Varju János ujszönyi lakos, házas telkének $\frac{1}{4}$ -részét a debreczeni főiskola részére hagyományozta; az ügyvéd jelentése szerint e hagyomány értéke mintegy 800 frt. lesz.

Az aradi egyháznak megengedtetett, hogy miután kamat hátralék tartozásának legnagyobb részben eleget tett, a nála levő tőkét az énekes könyvi pénztár javára az 1876. év végéig fizethesse le.

A szártóri alapítványból T. Dadán Patay András birtoka 132,000 forintot megvásároltatott, mely összeg a főiskola által átvállalt 21,381 frt 71 kr. földhitelintézet adósságon kívül ki is fizettetett. — Jelenleg e birtok után haszonbérü: 6300 frt. fizettetik.

Tóth Antal egyházkerületi és főiskolai ügyész, a kollegiom javára tett alapítványáról szóló zárt végrendeletét, megörzés végett a főiskolai levéltárba kérte betétni. Végrendelezőnek főiskolánkról mezemlékezése előre is köszönettel fogadtatott s kegyeletes tettéért irányában a közgyűlés elismerése fejeztetett ki.

Főiskolánk Budapesten előfordulható ügyeinek figyelemben tartására s elintézésére Hőke László pesti ügyvéd olyan formán bízott meg, hogy jutalmazása, esetről esetre a munka minőségéhez és a költségek mennyiségéhez képest fog megállapíttatni.

A pesti biztosító intézetnek, az általa egyházkerületünk egyes egyházaiban eszközölt tűzkár biztosításokról, mult 1874. év végéig terjedő és már számbavevőleg is megvizsgálva levő számadásának felülvizsgálatával megbízott egyházkerületi küldöttség jelentette, hogy ezen számadás szerint az 1868-tól 1874. év végéig kiállított kötvények után, a mult évi díj összeg összesen 7964 frtot tenne, minthogy azonban a tényleg befizetett összeg csak 6953 forintra megy, csakis ezen összeg után fizetett a nevezett biztosító intézet egyházkerületünk pénztárába 1043 frtot, melyből $\frac{1}{3}$ azaz 348 frt az egyes egyházmegeket illeti, mely a biztosítás arányában az egyházmegeék közt fel is osztatott. — E jelentésből kitűnik az is, hogy 29 egyház a pesti biztosító intézet részére 1010 ft 92 krajczárral van tartozásban; ezen egyházak tartozásaiknak mielőbbi befizetésére felhivatnak, a késedelmeskedők ellen a törvényes eljárás megkezdésére a biztosító intézet felhatalmaztatván. — Sajnálatos körülmény az is, hogy a 150-et jóval haladja azon egyházak száma, melyek a tömeges biztosításhoz mind e mai napig nem csatlakoztak. A mult évben 9 egyház részére 9689 forintot fizetett ki az intézet, tehát csaknem másfélannyit, mint a mennyi az egyházak által ténylegesen befizetett összeg.

Tóth Sámuel egyházkerületi főjegyző által összeállított országos törvények és egyházi rendszabályok gyűjteménye 1000 példányban lett kinyomatva; a nyomdai s bekötési költség összesen 385 frtba került. — A szerkesztőnek köszönet és elismerés szavaztatott, s a tisztajövedelemnek kétharmadrésze tiszteletdíjúl részére kiadatni meghatározatott.

A bihari egyházmegeéből az örvendi csere, a pelbárthidai széna váltság, a hegyközujlaki telek eladás megerősítettek.

A beregi egyházmegeéből a kaszonyi egyházban a lelkészi földek adója tárgyában hozott egyházmegeei végzés, hogy t. i. a régi birtok és legelő után az adófizetésre az egyház köteleztessék, a lelkész egyedül az erdő után eső kincstári díjat tartozván viselni, megerősítetett és helybenhagyatott.

A heves nagy kun sági egyházmegeében Tisza Földváron a nagyobb fitanító és egyháztagok közt kifejlett egyenlenség és visszavonás, egy nagy perre nőtte ki magát; az egyházmegeye ez ügyben még 1874. év február havában meghozta az ítéletet, de csak ezen évben felebbeztetett az egyházkerületre fel; az egyházmegeye indokolt ítélete megerősítetett s az illető tanító nem különben a lelkész is komolyan lettek figyelmeztetve, a viszály és egyenlenség megszüntetésére, egyházközlőn a megzavart béke helyreállítására.

A nagykárolyi egyházmegeéből Péchy Sándor n.-károlyi lakos egyházi adója ügyében köteleztetett oly mérvben az adófizetésére Nagy-Károlyban, amely fokozat alá tartoznak azon egyháztagok, kiknek házuk vagy fekvő birtokuk nincs; elvárván egyházas érzületétől, hogy fekvő birtoka után az illetékes egyházi adót körtvélyesen teljesíteni fogja.

Az alsószabolcs-hajdukerületi egyházmegeéből beteresztettek a Náduvarton most ujonnan szervezett tanítói állomás díjlevelei, melyek elég tisztességes fizetést biztosítván, helybenhagyattak.

A felsőszabolcsi egyházmegeéből: a fényeslit-

kei egyház házastelkeinek, a balkányi egyház 7 hőlőföldjének eladása, oly feltétel alatt, hogy azoknak áruk ingatlan birtok vételére fordíttassék, megengedetett; a gávai díjlevelek pedig megerősítettek. A pazonyi egyháztagoknak azon kérvényüket, hogy a Pálóczi Horváth Mária által egyházuknak új templom építésre hagyományozott 10,000 frtból, most meglévő templomukat a mai kor kívánalmaihoz átalakíthassák, a netalán fenmaradó hagyományi felesleget pedig tőkésítvén, egyházi célokra valamely biztos pénzintézetnél gyümölcsöztesse — az egyházkerület nem tárgyalhatta. előbb az egyházmegeére utasítván azt vissza.

A nagyszalontai egyházmegeében a tárkányi egyháztagok és lelkészek Gál Mihály közt fenforgó peres ügykövetkező ítélettel láttatott el: miután az 1872. évben Gál Mihály és a tárkányi egyház közt létrejött szerződés pontjait egyik fél sem tartotta meg, e tekintetben egyiránt méltó megrovás és komoly dorgálás alá esnek; Gál M. a tárkányi lelkészi hivataltól ugyan végleg elmozdítatik, de fenhagyatik részére, hogyha más egyházba meghívást nyer, ott a lelkipásztorkodást folytathassa; a tárkányi egyház pedig köteleztetik az 1875. év ápr. 24-ig a félízetést Gál Mihály részére kiszolgáltatni.

A szatmári egyházmegeéből a csahólczi lelkészi, a gacsályi és milotai lelkészi és tanítói, nem különben a kéréslyeni anyásított egyház lelkészenek díjlevelei, az egyházmegeei végzések alapján megerősítettek. Fésős András szatmár németii lelkész a nyug- és gyámintézet részére köteleztetik, az egyházmegeében fenálló szabályok szerint, köteleztességét teljesíteni. — Ezen egyházmegeéből mint sérelem följelentett, hogy Fejes József tyai lelkészen még 1866-ból, simai lelkészsége idejéből kinevezési okmánydíj cím alatt 6 frt 50 kr. összeg lefizetése követeltetik; miután egyházkerületünk annak idejében ezen sérelmes megadóztatási rendszer ellen határozott óvását kijelentette s annak megszüntetése céljából 3 ízben folyamodott fel s mindannyiszor tagadó válasz érkezett, az újból felszólamlást célra vezetőnek nem tartván, a följelentett sérelmi ügyet sajnálattal tudomásul veszi.

Szatmáron és Szatmárnémetiben, az egyház tulajdonát képező földeknek a város nevére való átíratása, az ottani körülmények folytán szorgalmaztatván, ezen ügyben a szatmári egyházmegeye tagadó határozatot hozott; egyházkerületünk azt helyeselvén utasította az egyházmegeét, hogy hívja fel Szatmár város hatóságát kimutatni az átkebelezettni kért földek iránt birtok jogát és azon indokot, melyszerint az átkebelezést kívánja; a szatmári és szatmárnémetii egyházak viszont utasíttassanak annak kimutatására, hogy a birtokukban levő földeket mily jogon nyerték és birták; — csak ha ezen kérdések tisztán földerítve lesznek, fog az ügühöz egyházkerületünk hozzá szólhatni.

A debreczeni jogakademia fentartása kimondatván abban a jövő tanévtől kezdve tisztán a jog s államtudományokra 6 tanszék állíttatik fel, melyek között a tudományok következőleg tervezetnek beosztatni.

1-ső tanszék: Római jog és egyházjog.

2-ik tanszék: Magyar polgári jog, peres és perenkívüli eljárás.

3-ik tanszék: Nemzetgazdászat, pénzügytan és pénzügyi törvények, váltó és kereskedelmi jog.

4-ik tanszék: Magyar állam s alkotmány történet, magyar közjog. Bányajog és politika.

5-ik tanszék: Büntető jog, osztrákpolgári jog, magyar közigazgatási jog.

6-ik tanszék: Statistika, európai jogtörténet, államszámviteltan és encyclopaedia.

Minden tanár 10 órát tartozik adni hetenkint; ezenfelül a jogtanárok gondoskodjanak arról, hogy minden évben 2 tanár ugynevezett special collégiumokat tartson hetenkint 1—2 órán keresztül.

Ezen 6 jogtanáron kívül, tanitanának még a jogakademiában: a bölcsészettanára egész éven át het. 15 órát; a főiskola orvosa 4 órát, az egyháztörténelem tanára 9-et.

Jogakademiánkban jelenleg már csak 2 tanszék van betöltve, a fentebbi kimutatás szerint a 2-ik és 3-ik; a többi 4 tanszékre a legközelebbi egyházkerületi közgyűlés alkalmával választatnak meg az egyének.

Czélba van véve és kimondatott, hogy a jogtanszékek ily mérvben felállítván: legközelebb egy új hittanári állomás szerveztetik az exegeticumokra és még egy tanári szék állítatik a bölcsészeti tudományokra.

Ezek a tárgyak képezték legfőbb mértékben az egyházkerületi gyűlés tanácskozásait!

Az ág. hitv. négy egyházkerület egyetemes értekezlete.

Báró Prónay Gábor egyetemes felügyelő halála következtében, ezen hivatal betöltése szükségeltetvén. Geduly Lajos szuperintendens, mint egyetemes gyűlési egyházi elnök a kerületi elnökségek felhívása folytán Budapestre f. é. május 4-kére egyetemes értekezletet hívott egybe, melyen a 4 egyházkerület elnökei kívül igen számos egyházi és világi férfiak vettek részt.

Tárgyaltatott mindenkinek előtte azon kérdés: Kik végeznek az egyetemes felügyelői hivatal betöltéseig az egyetemes egyház teendőit? s határozat lön: hogy Geduly Lajos, mint legidősb hivatalbeli szuperintendens és egyetemes gyűlési egyházi elnök, és Szent-Iványi Márton, lipótmezei főispán, mint legidősb hivatalbeli kerületi felügyelő vegyék át a teendőket s intézzék egyházunk ügyeit, úgy a kormány, mint az egyházkerületekkel szemben.

Tanácskozás tárgyává tétetett másodhelyen azon kérdés: mely időben és napon tartassék meg a feledhetlen érdemű egyetemes felügyelő gyászistentisztelete az összes egyházakban és az egyetemes gyűlés alkalmával? s végzés lön: hogy az összes magyarhoni ág. hitv. egyházak f. é. juniushó utolsó vasárnapján tartsák meg a gyászünnepeket, az egyetem pedig az egyetemes gyűlést megelőző napon rója le hálaadókat s adja meg a tisztességet az érdemekben dús egyetemes felügyelő áldott emlékezetének.

Szónyegre került végre azon kérdés: mily uton és módon töltsék be az egyetemes felügyelői hivatal? s megállapodás abban történt, hogy bár az egyszeri választó szavazást az értekezlet legcélszerűbbnek tartja, mindazáltal tekintetbe véve, hogy törvény s bevett szokás mit értekezletnek megmástitani joga nines, jelenleg is kijelölő és választó szavazatok a helyettes elnökség által kitűzendő napra Julius hóban adassanak be, de ezen szavazás alkalmával is nem a régi modorban három, hanem minden egyházból csak egy egyénre történjék szavazás s így aztán a legtöbb szavazatot nyert három egyén irassék ki választásra. A választó szavazatok szept. hóban lesznek beadandók s ki ekkor a 3 jelölt közül legtöbb szavazatot nyert, az kiáltatik ki egyetemes felügyelőül. Cz.

b) K ü l f ö l d.

A francia protestáns „vallásos társulatok“ évi közgyűlései.

(F o l y t a t á s.)

Az „evangyéliomi missió egyesület“ a Rédemption nevű lutherán templomban ápr. 15. este 8 órakor tartá évi ülését De Bussiére Leo elnöklete mellett, ki megemlékezett az elhalt derék Grandpierre lelkészről, és Pournalés grófról, kik diszei valának az egyesületnek. A jelentés szerint Taitiban (Ausztrália szigetei) 2500 urvacsorázó, virágzó iskolák és egy tanítóképezde létele, Allart igazgatása alatt mutatja a sikert. Sénégalban (Áfrika) a múlt év nem kedvezett; Dél-Afrikában 16 misszionáriust (hitjárom), 69 benszültött segédhitjárom, 12 állomást, 44 mellékállomást tartott fen az egyesület, a tanítványok száma az iskolákban 2000. Lessoutóban (fő állomás) 17,000 frank gyűjtetett. Az egyesület évi bevétele 220.742 fr. kiadása 183,317 fr.

A „Sainte-Foy-i földmivelő gyarmat“ évi gyűlése a „Szentlélek“ nevezetű templomban ápr. 17. este 8 órakor tartotta meg Vernes Félix elnöklete alatt. A gyarmat (vagy telep) új igazgatója Rey festette a társulat munkásságát. Bevétel 58,000 fr. kiadás 55,500 fr. Ugyanez alkalommal ülésezett „a kiszabadult rabok védnök társasága“, mely a lefolyt év alatt 78 kiszabadult rabot helyezett el, kik közül csak 6 esett vissza. A társulat alapulása (1869) óta 300 rabbal érezte védő pártfogását, s gondját. Bevétele a lefolyt évben 5068 fr. kiadása 5815 fr.

A „Fillér-társaság“ (garas-egyesület), a többi társulatok segélyezésére szervezve ápr. 14. d. u. 4 órakor ülésezett. Évi bevétele, mely fillérekből halmaztatott, 18,000 fr. s az általa segélyezett vallásos társaságok közt osztott arányosan szét.

Új társulatul alakítottatott nem régen a „munkás-pártoló prot. társaság“ évi egyetemes gyűlését Páris város egyik kerületének városházán tartotta. E társulat célja állomással nem csak ellátni mindazokat, kik hozzá fordulnak, de munkás és gazdája között valódi testvéries viszonyt állítani, mintha ők ugyanazon család-tagok, ugyanazon ügy védői volnának, egy lobogó alatt haladván, melyen írva áll: „szabadság, érdekközösség (solidaritás) és haladás; szép célja miatt már is kinyerte azok rokonszenvét, kik a munkások sorsa javításaért érdeklődnek. A társaság a lefolyt év alatt több mint 1100 munkásnak, különböző osztályzatúaknak jött segélyére. Csak azokat segíti, kik bizalmára méltók, hogy ajánltassanak általa. Alapítatása óta több mint 9000 kérelemnek adott helyet. Befolyására 3000 alzátziai kivándorolt helyeztetett el. Évi bevétele volt: 10,082 fr; az adakozók száma 828. A társulat felhívására P r e s s e n s é lelkész tartott hatásos beszédet, beszélvén „a kötelesség szentsége és szépségéről.“ Szónok az erély és mély meggyőződés hangján állítja, hogy mindazon vállalat, mely nem erkölcsi alapon nyugszik, sikerre nem juthat véglegesen. A bibliai keresztyénre nézve kötelesség: a jogosság, méltányosság, szeretet tettekbe vive át. Az így értett kötelességet a természeti ember nem viheti véghez (bámulatra méltó tettek moral fogalmán kívül is hajthatók végre). Valódi épp, nagy és jótékony semmi más nincs, mint a rendeltetésünknek megfelelő, általunk remélt csményt valószínű létezés szemlélése. Ez élet: az igazságosság, szeretet, méltányosság megszemélyesülte, a Krisztus, ő a mintakép, csak mennyiben szellemétől lelkesítettünk, tölthetjük be kötelességünket. Lelkiismeretünk tiltakozik a vallás és morál

elválasztása ellen, ez romba dönti a morált, elvonván attól a szentesítést, s megsemmisítvén a kötelességet. A munkás honfitársak felemelése minden igaz hazafi kötelessége.

(Vége köv.)

(B. F.)

Lelkeszi fizetés javító társaság.

A Montpellierben tartott francia református lelkes értekezlet indítványa alapján Marseillesben egy bizottság alakult, melynek célja a) a 2-ik és 3-ik osztályu jövedelmű lelkészeknek és azokénak, kik legszorultabb helyzetben vannak, fizetését növelni; b) segíni és fentartani azon képzett ifjakat, kik a lelkeszi pályára szentelik magukat. Köre kiterül a zsinati (orthodox) egyházakra. A központi bizottság Marseillesben székel. Minden egyházban helybeli albizottság alakul saját szervezet szerint, ezek tőkét gyűjtenek s a központi pénztárba helyezik át. A központi bizottság áll egy elnök, egy alelnök, egy titkár, egy pénztárnok, és két világi tagból, a marseillesi lelkészek jogilag tagjai a bizottságnak. — A központi bizottság kezeli a köztőkét, s évenként közgyűlést hi, melynek tagja a központi bizottság tagjai s a helyi albizottság követői egy-egy mindenikből. A közgyűlés főtárgya az évi jelentés, a pénzalap és kiosztása s kezelése felől. Mihelyt a zsinat kezébe veendi ez ügyet e társaság rendelkezésére bocsátja át jogkörét és pénzalapjait. — Egy példa, hogy zsinat előtt is lehet előkészítőleg kezdeményezni közérdekű válatot. (Eglise Libre.)

Dillenburg. A nagy „hallgatag“ nassau orániai Wilmos emlékszobra, a „Wilmstorony“, az ő születése helyén Dillenburg váron, már teljesen be van végezve és június 29 kén fog fölszenteltetni. Az orániai Wilmos gyilkosa, Gerárd Böldizsár, mint maga megvallá, egy jezsuita által bátorított a gyilkosságra. — A Németországból elűzött jezsuiták legnagyobb része ma Hollandiában talált menedékhelyet.

Fr. von Hellwald új műve („Culturgeschichte . . . Augsburg, 1875) ajánlva Heckel és Darwinnak a legridegebb anyagelvűséget hirdeti. Szerinte maga a szerves élet csak az anyag mozgásának alakja; az ember a legjobban ellátott s legügyesebb ragadozó állat; a cél szentesíti az eszközöket, ez természeti törvény; a keresztyénség a babona megerősítője; a tudomány missiója lerontani minden eszményt morálban, vallásban, társadalomban; maga a háza eszméje is egykor eltűnik; az

emberiség végsorsa a halál örök nyugalma. Imé ezek az ujkori tudomány dogmái!!

Merle D' Aubigné új műve. Most jelent meg Párisban Merle D' Aubigné genfi tanár nagyszerű művének „Histoire de la Réformation en Europe au temps de Calvin“ 6-ik kötete, ára 7 fr. 50 c. Eddigél a jeles szerző életében csak 5 kö et látott volt világot.

Rivier Tódor a hitébredés egyik agg bajnoka, a Vaud kantoni (evangyéliomi) szabad egyház egyik alapítója f. é. febr. 16-kán hunyt el 84 éves korában Lausanne-ban.

c) Különfélek.

Nagy Sándor csákvári ref. lelkesz ápril 28. meghalt. — **Adunántuli** ref. egyházkerület május 23. tartja közgyűlését Székesfehérvárt, Tisza Kálmán világi főgondnok jelen leend. — **Az őrségi ref. egyház** - megye ápr. 15. Körmenten tartotta tavaszi közgyűlését. **Nagy László** pestmegyei főtanfelügyelő, a n.-kőrösi tanító képezde egykori igazgatója, május 6. elhunyt 59 éves korában. — **Pataky Pál** székelyudvarhelyi ref. tanár máj. 2. meghalt. — **Az erdélyi ref. egyházkerület** évi közgyűlését Kolosvárra, máj. 23-ra hívta össze gróf Mikó Imre, egyik főtárgy lesz a nagyenyedi theologiai szakintézet áthelyezésére tett indítvány. — **Tomka Károly** Pitestre választott lelkesz m.-oláhországi missionariussá neveztetett ki az erdélyi ref. egyház igazgató tanácsa által. — **Dr. Ewald Henrik** a biblia buvár, Göttinga nagyevű tanára meghalt Berlinben, máj. 5-kén. — **Atiszáninenni ref. egyházkerület** ápr. 28. Miskolczon tartott közgyűlésében a s.-pataki jogakadémia ujjászervezését kimondotta. — **Kun Bertalan** püspök ur miskolczi lelkeszségének 25-dik évét ápr. 25. töltötte be.

Kérelem. A tiszai egyházkerület az eperjesi tanítóképezde javára rendezett sorsjáték kihuzásának elhalasztása végett a miniszteriumhoz folyamodván, kérem a sorsjegy bíró urakat, hogy jobb idők reményében azokat további értesítésig magoknál megtartani sziveskedjenek. Rozsnyón, 1875. Május 9.

Czékus István, szuperintendens

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y.

➡ **Olcsó könyvek!!** ➡

Több oldalról felszólíttatván miszerint a legujabban szétküldött „Ideiglenes árleszállítási“-omban foglalt könyveket adnám oly feltétel mellett is, hogy az összeg akár részletekben, akár pedig később egyszerre fizettethessék, — van szerencsém ezennel a t. lelkesz urakat tisztelettel értesíteni, miszerint közös megegyezés alapján kész vagyok hasonló megrendeléseket is foganatosítani s kérem erre vonatkozó szives megbizásaiak mielőbbi beküldését.

Ezen árleszállításomra vonatkozó jegyzékemet kívánatra megküldöm bérmentve.

Budapest, 1875. ápril 30.

Teljes tisztelettel

5. 2—2.

Petrik Géza, könyvkereskedése.